

GAMMALSTORP

En berättare i Svensköp

Henry Holm

”Vi som äro nöjda med vår lott här hemma i gamla Sverige och gamla Frosta och som ej veta av något skönare än den syn, som hembygden erbjuder när morgonsolen strör sitt gull över sädesfält och grönskande skogshöjder eller då augustimånen förvandlar Ringsjöns klara spegel till en gul fläck, lik svavel bland mörka åsar, vi förstå väl ej rätt, vad det är som driver de unga bort från hembygden på jakt efter lyckan.”

Den romantiska kärleksförklaringen till hembygden och Frosta kommer från en penna, vars ägare egentligen mycket väl skulle ha kunnat förklara vad som är drivfjädern när någon frivilligt packar resväskan och bryter upp från hemmiljön och den invanda vardagen. Författaren är Ola Lundberg (1852—1921), lantbrukare i Svensköp och utgivare på eget förlag av Svensköps sockens minnesbok, en skildring som kommit att betyda mycket för kännedomen om livet på Linderödsåsen i gången tid.

Ola Lundberg var över i Amerika ett par omgångar, sista tillfället var enligt hans sonson Nils Lundberg i Hörby, i slutet på 1880-talet. Att han kom tillbaka kan kanske anses vittna om hembygdskänslans seger över lusten att finna nya världar. Han förstod säkert vad som var drivfjädern vid uppbröttet men han fann, när han åter var vid utgångspunkten att bort bra men hemma bäst.

På gården i Elmhult brukade han sin jord men hade även tid och intresse att ägna sig åt annat. Under en hel del år försåg han bygden med måltidsdricka från ett bryggeri, som han startat på gården. I Svensköp var han kommunalordförande, brandstodsordförande, kyrkovärd och skiftesgodeman.

Röjde och planterade

En annan känd åsens son, framlidne författaren William Lengertz, skriver om Lundberg i sin bok ”Skåneskildrare och andra” att han var en framstående lantbrukare, som med ovanlig energi röjde mark och planterade skog. Hemmanet i Elmhult, som Lundberg skötte med sådan framgång, övertog han 1881. På gården hade en annan bekant svensköpsbo haft sitt barndomshem, nämligen fil dr och riksdagsmannen Anders Sterner.

Det har sagts om Ola Lundberg att han var intresserad av allting omkring sig. Han började sin bana som handlare i Kilhult och slutade sina dagar som författare. Den senare uppgiften hade direkt samband med hans levande kärlek till den bygd, som han växt upp i och där han tillbringade sina flesta levnadsår. Flitens lampa brann på kvällarna på gården i Elmhult, där Ola Lundberg skrev ned sina skildringar om bygden och dess människor och hän-

delser, som han hört dem berättas eller sådant som var levande tradition.

Boken om Svensköp kom ut för sjuttio år sedan. Någon uppgift om upplagens storlek finns inte men den kan inte ha varit särskilt betydande för Svensköps sockens minnesbok är i dag något av en raritet.

Företalet, daterat i maj 1914, är värt att citeras: ”Mitt syfte med denna bok är att bevara hembygdens tradition från glömska samt att stärka folkets kärlek till vår karga men av naturen på annat sätt rikt lottade bygd. Jag har särskilt lagt an på att teckna den generation av skogsbönder i Svensköp, som levde i mitten på 1800-talet och bröt bygd efter enskiftets genomförande. Det har därför varit nödvändigt att skildra personer, som ännu äro i hägkomst, men jag har sökt göra detta med all pietet, och hoppas jag att ingen må finna något kränkande i min framställning.”

Ola Lundberg

GAMMALSTORP

Minnesmärken

De talrika stenrösa i bygden kring Kilhult kallades åtminstone förr av befolkningen för "bål". Kyrkoherde Arvid Bruzelius, som 1713—37 var präst i Svensköp, har i kyrkoboken antecknat här om: "Ännu finnas ute i markerna träkors, stenhögar och andra minnesmärken, utvisande platsen för begånget illdåd."

"Bålen" skulle alltså erinra om mörka gärningar. Men Ola Lundberg rycker fram till bygdens försvar. "Någon skugga över Svensköpsfolket bör ej denna gamla tradition kasta, ty förr i tiden togo ofta våldsmännen sin tillflykt till skogstrakterna och kunde hela år fritt husera där, utan att ordningens upprätthållare kunde förhindra det. För sitt uppehälle drevos de så långt ned i utkanten av den odlade bygden som möjligt och överfölla naturligtvis hellre kringresande handelsmän än de fattiga skogsbönderna, med vilka de för övrigt helst ingenting ville ha ouppgjort, då dessa väl kände till skogarnas gömslen och smygsnår samt hanterade lodbössan med gammal förtrolighet."

Söndersliten av vargar

Ett av stenrösa i bygden har sin alldeles särskilda historia. Ola Lundberg berättar att det tillkommit på så vis att varje vägförande som passerade platsen kastade en sten till röset. När den första stenen lades, visste man inte men alla i bygden kunde omtala, skriver Lundberg, att stenhögen tillkommit för att minna om en kvinna från Harphult, som på hemväg från Svensköps kyrka blivit söndersliten av en flock vargar.

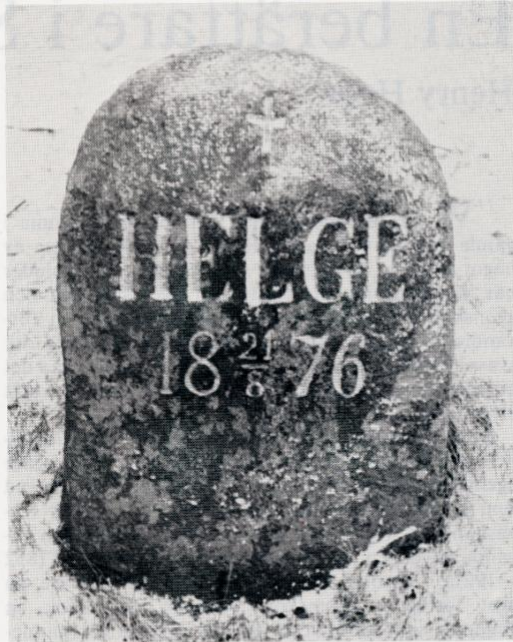
Och då ska man veta, att när Lundberg skrev sin bok, hade ännu de äldre i församlingen personligt minne av den sista vargjakten i bygden. Man kunde också berätta att vargjägaren var Jöns Isaksson från Månsköp. Han sköt förresten inte bara ett gräben utan två. Den ena vargen nedlades på Vissmossen och den andra i Kilhult på en plats, som kallades Koberbohultet. Händelserna inträffade på 1850-talet. Skinnnet av den sist skjutne vargen överlämnades till en fattig man, som i stugorna visade det för mat och brännvin.

Ola Lundberg berättar att överallt där skinnnet visades "ingav det skräck och fasa. På ett ställa låg hunden på golvet inne i stugan och då mannen med vargskinnnet kom in, kastade han detta bredvid hunden, som i förskräckelsen tog ett språng ut genom fönstret."

Jöns Isaksson kallades ut ytterligare en gång för att jaga varg. Ortsbefolkningen hade ringat in gräben, men han slank ur fällan. "Denna varg var den sista, som varit synlig inom Svensköps sockens gränser", konstaterar Ola Lundberg.

Den vandrande trubaduren

Minnesboken innehåller även skildringar av original i bygden, t ex Helge Pratare, vars verkliga namn var Helge Willasson eller Veladsson. "Ingen-

I Svensköps sockens minnesbok berättas bl a om Helge Pratare, en på sin tid mycket känd vandringsman, sagoförtäljare och trubadur. Han gick bort 1876 och hans enkla gravsten är rest på kyrkogården i Kilhult

städes var han mantalsskriven, och han var fattigare än fågeln under himmelen, ty han ägde varken bo eller fäste." Men överallt var han välkommen, den gamla trubaduren, sagoberättaren och vandraren Helge Pratare. Hans enkla gravsten finner man i ett hörn på Kilhults kyrkogård.

Sitt största värde har kanske Ola Lundbergs författarskap för sina skildringar om skogsböndernas strävsamma liv i gången tid. Där finns t ex en livfull berättelse om slätterarbetet förr. "Arbetet krävde stundom flera veckor och bönderna nödgades ofta anlita främmande hjälp. Själva kyrkosångaren Isaksson tog dagslega som slätterkarl. Dagavlöningen var 33—50 öre, beroende på vars och ens skicklighet att föra lien. Mest höhöstnad hade Per Olsson i Hulta. Åkrarna kring Hulta gård voro förr till största delen ängs- och kärmark och det var gammal tradition i Linderöd att fara till Hulta för att delta i slättern på de karga markerna. Någon av de duktigaste slätterkarlarna anmodades av husbonden att gå i teten och för att han skulle sätta fart i arbetet, fick han löfte om ett par linbyxor."

Så var det då. Hulta gård är borta liksom så mycket annat som Ola Lundberg skrev om. Men det lever genom alla sidorna i hans drygt hundra sidor tjocka minnesbok.